

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgeve van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

Alléén het juk van Christus

Wij zijn voor hen geen ogenblik gedwee uit de weg gegaan, opdat de waarheid van het evangelie ook verder bij u zou blijven.

Gal. 2 : 5.

In de kerk van Antiochië is de toestand eens zeer kritiek geweest. Er waren mannen uit Judea gekomen, die de broeders leerden: Indien gij u niet laat besnijden naar het gebruik van Mozes, kunt gij niet behouden worden. (Hand. 15 : 1).

Toen brandde de strijd los. Paulus en Barnabas, pas teruggekeerd van hun eerste zendingsreis, waren er ook en ze verzetten zich met kracht tegen die mensen, die de eis stelden, dat de heidenen zich moesten laten besnijden. De gemeente van Antiochië droeg Paulus en Barnabas met nog enkele anderen op, zich naar Jeruzalem te begeven naar aanleiding van dit geschil. (Hand. 15 : 2).

In Gal. 2 vertelt Paulus ook van een reis naar Jeruzalem. Misschien betreft dit wel dezelfde vergadering als waarvan Lukas verhaalt in Hand. 15. In ieder geval ging het over dezelfde zaak, nl. de eis, dat de heidenen besneden moesten worden, om deel te krijgen aan het heil in Christus.

Paulus was met Barnabas naar Jeruzalem gegaan, en hij had ook Titus meegenomen. Met opzet. Titus was namelijk van geboorte een heiden, en hij was niet besneden. Zo zou het nu aan Titus praktisch beslist worden in Jeruzalem, of de besnijdenis van de gelovigen uit de heidenen geëist zou worden of niet.

In Jeruzalem aangekomen, heeft Paulus hun het evangelie voorgelegd, dat hij onder de heidenen verkondigde. Nu moesten ze het dan maar zéppen: was al die inspanning van Paulus in de dienst van het evangelie vruchteloos?

Die vergadering had een gezegend verloop. Dat zien we al in vers 3: Zelfs Titus, die bij mij was, werd, ofschoon hij een Griek was, toch niet gedwongen zich te laten besnijden. Titus werd door de gelovigen in Jeruzalem als een broeder aanvaard, omdat hij in de Here Jezus geloofde.

Maar 't was er soms heet toegegaan. Want er waren lieden binnengeslopen, om onze vrijheid, die wij in Christus Jezus hebben, te bespieden, en zo ons tot slavernij te brengen.

De heidenen, die tot God bekeerd waren, stonden in de vrijheid. Ze waren vrij van de wet. Ze wisten van geen besnijdenis. Ze werden niet eerst Joden.

Maar dat was de Judaïsten een doorn in het oog. En toen ze eenmaal binnengedrongen waren in de kerk, deden ze ál hun best, om de gelovigen te binden aan de onderhouding van de wet. Ze wilden vrije christenen weer tot slavernij brengen. Als je een goed lid van de kerk wilde zijn, dan moest je eerst je hals buigen onder hun ideeën, onder hun wetten.

Ze stelden dus in de kerk andere bindingen náást de binding aan het evangelie van Jezus Christus.

Welnu, voor hen was Paulus geen ogenblik uit de weg gegaan. Geen moment heeft Paulus er ook maar aan gedácht, zich aan hen te onderwerpen.

En als er één was, die wist van uit de weg gaan, dan was het Paulus. Wat kon die soepel zijn en wat kon die toegeven. U kent deze uitspraken van Paulus wel: Indien wat ik eet mijn broeder aanstoot geeft, wil ik in eeuwigheid geen vlees meer eten, om mijn broeder geen aanstoot te geven. (1 Kor. 8 : 13). En: ik ben de Joden geworden als een Jood, om Joden te winnen; hun, die onder de wet staan, als onder de wet, om hen, die onder de wet staan te winnen; hun, die zonder wet zijn, ben ik geworden als zonder wet, om hen, die zonder wet zijn, te winnen. Ik ben de zwakken zwak geworden, om de zwakken te winnen; voor allen ben ik alles geweest, om in elk geval enigen te redden. (1 Kor. 9 : 20-22).

J. Waagmeester

Ja, Paulus kon zelfs wel iemand laten besnijden, hoewel 't helemaal niet meer nodig was. Nota bene ná die vergadering in Jeruzalem heeft Paulus Timotheüs besneden, ter wille van de Joden in Lystra en Iconium, omdat iedereen wist, dat Timotheüs' vader een Griek was. Zó soepel was hij.

Maar hier deed Paulus het niet. Hier stonden mensen op, die de besnijdenis eisten als een voorwaarde, om het heil in Christus deelachtig te worden. Hier was een aanslag op de vrijheid in Christus Jezus. Hier was een aanval op het evangelie, dat Paulus had gepreekt, dat een mens behouden wordt door het geloof in de Heer Jezus alleen.

Toen was Paulus niet soepel. Toen stond hij op wacht bij het evangelie. „Als jullie het evangelie willen veranderen, en een vrije-

maakte knecht van Christus willen maken tot een slaaf van jullie wet, dan ga ik geen ogenblik gedwee voor jullie uit de weg.”

En dat deden wij, zegt Paulus tot de Galaten, opdat de waarheid van het evangelie ook verder bij u zou blijven. Dat deden wij niet uit hardnekkigheid — zoals de mensen soms zeggen van iemand, die op een bepaald punt niet van wijken weet: wat is die vent koppig. Nee, dat deden we, omdat hier een aanslag was op de zuiverheid van het evangelie. Daarom was Paulus onverzettelijk.

Waar bleef voor de heidenen de zekerheid, dat ze verlost waren door het geloof in Christus, als die zekerheid niet meer alléén afhankelijk was van de Here Jezus, van Zijn Woord, van Zijn bloed en Geest? Dan zou Jezus niet de waarachtige en éne Heiland van zondaren zijn.

Die strijd heeft Paulus gestreden voor de Galaten. Om hen bij het zuivere evangelie van Christus te houden.

Die strijd is ook voor ons gestreden. Hier was Gods beschermende hand over Christus' Kerk. Hier heeft God in een kritiek uur gewaakt voor de zuiverheid van het evangelie, opdat ook ons het evangelie verkondigd zou worden. Het evangelie van: GENADE ALLEEN en GELOOF ALLEEN.

Daarom zullen we ons ook nooit tot slaven van mensen laten maken, die nog andere voorwaarden stellen.

Geloof het evangelie en leeft naar uitwijzen van het evangelie!

Wordt nooit dienstknecht van mensen. Laat u nooit onder een wet brengen, ook niet onder een "gereformeerde" wet, maar staat in de vrijheid, die u hebt in Christus Jezus.

Niemand heeft u een juk op te leggen. Het enige juk, waaronder u gewillig en met vreugde hebt te leven, is het juk van Christus.

Neemt dat juk op u, en u zult rust vinden voor uw zielen.

Want Zijn juk is zacht en Zijn last is licht.

Den Haag.

Bij de opening van de Theologische School in Kampen verscheen het volgende bericht in de Bazuin:

Ons blijft niets meer over dan het volk des Heren van wat naam, kleur of vorm ook op deze Inrichting te wijzen en het te herinneren dat zij, volgens Synodaal besluit evenzeer openstaat voor jongelingen buiten als binnen de kring der Afgescheiden Gemeente.

A. Brummelkamp
H. de Cock
T. de Haan
S. van Velzen

Ziehier een uiting van de wel versmalde maar geenszins „smalle" gemeente. Breed van de „versmalde" gemeente.

K. Schilder
(De Ref. 26e Jaarg. 2-6-'51)

Hervormingsdag 1967

De reformatie betekende een diepe incisie in de geschiedenis van de kerk, er vielen onherroepelijke beslissingen. We kunnen bij de overweging van hervormingsdag 1967 verschillende kanten uit. Het ligt voor de hand in deze tijd bijzondere aandacht te schenken aan de verhouding Rome-Reformatie. Die is op drift en het zou de moeite lonen daar een nadere analyse van te geven. We willen dit keer dicht bij huis blijven: we verkeren als kerken in zorgelijke omstandigheden. Sommigen spreken graag van een „crisis”, misschien is het woord „slepene ziekte” beter op zijn plaats. Wat zijn de oorzaken daarvan? We willen proberen in dit artikel door te stoten tot een peiling van het theologisch gehalte van wat onder ons aan de orde is. De herdenking van Luthers reformatorische daad geeft daartoe gereede aanleiding.

In de eerste plaats willen we deze gedachte naar voren brengen: **Luthers breuk met de roomse kerk was geen vooropgezet plan. Zij vloeiende voort uit de spontane reactie op de aflaatpraktijk van de middeleeuwse roomse kerk (1517) en zijn uitwerping uit die kerk door de paus in 1521.**

Luther begon zijn reformatorisch werk bepaald niet met het vooropgezette doel een nieuwe kerk te stichten. Hij getuigt ergens van zichzelf, dat hij als een blind paard tot de reformatie kwam. Zijn geruchtmakende daad van 31 oktober 1517 was eenvoudig een fel protest tegen de middeleeuwse aflaatpraktijk. Daarbij nam Luther geen blad voor de mond. Neem stelling 65 en 66, daarvan hebben we Luther ten voeten uit:

65. Dus zijn de schatten van het evangelie netten, waarmee vroeger gevist werd naar mensen van vermogen.

66. De aflaatschatten zijn netten, waarmee heden ten dage gevist wordt naar het vermogen van mensen.

Dat is polemie! Er waren ook stellingen bij van hoog theologisch gehalte:

62. De ware schat der kerk is het hoogheilig evangelie van de glorie en de genade van God.

63. Deze staat echter op uiterst slechte voet met alle verdienste, want hij maakt van eersten laatsten.

Ergens stond Luther met zijn stellingen nog met één been in de middeleeuwse kerk. Neem b.v. stelling 38. Deze betekende geen breuk met de roomse leer zonder meer:

38. Toch is de vergiffenis, die de paus uitdeelt, geenszins te versmaden, want zij is (zoals ik gezegd heb) een verklaring betreffende de goddelijke vergiffenis.

Het ging Luther, aldus Todd, een moderne roomskatholieke Lutherbiograaf, om het „gezwets”, waarmee het aanprijzen van aflaten gepaard ging en hij verzette zich tegen het automatisme, waarmee de aflaat geschonken werd. Het duurde zelfs even vóór er reactie kwam op Luthers uitdaging om over de stellingen te disputeren. Pas in het voorjaar van 1518 kwamen de 95 stellingen volop in bespreking, ze gingen toen van hand tot hand. Er kan een explosieve situatie in de kerk zijn, waarin opeens een af ander geschrift een uitbarsting bewerkt. En nu is er geen houden meer aan.

Er verliepen nog enkele jaren voor het tot een definitieve breuk met de roomse kerk kwam. Die ging niet van Luther uit. Dat mogen wij hier wel nadrukkelijk noteren. Hij bleef steeds tot rekenschap van gevoelen tegenover pauselijke afgezanten en theologen bereid. Rome heeft zelf de band met Luther doorgesneden. In Rome vergaderde het pauselijk consistorium enkele malen vóór aan paus Leo X de tekst van de bul ter tekening werd voorgelegd. Zowel de Lutherse historicus Kooiman als de roomskatholieke Todd zijn het er over eens, dat de bul nauwelijks op de materiële bezwaren van Luther tegen de roomse middeleeuwse leer inging. De paus was juist op jacht naar wilde zwijnen, toen hem de bul ter tekening werd voorgelegd. Misschien dat ze daarom begint: Sta op Heer, . . . een wild zwijn tracht uw wijngaard te verwoesten . . . Sta op o Petrus, en help de heilige roomse kerk, de moeder van alle kerken, die gewijd is door uw bloed. Luther kreeg 60 dagen om zijn dwalingen te herroepen. Op 3 januari 1521 verscheen de definitieve banvloek: Decretum Romanum Pontificem. . . Het behaagt de paus van Rome. . .

Het is bekend hoe Luther reageerde. Hij schreef allereerst: „Het moge allen bekend zijn, dat niemand mij een dienst bewijst met deze

schandelijke ketterse leugenachtige bul te verachten, noch mij ergert door haar te waarderen. Door Gods genade ben ik vrij, en dit ding kan mij evenmin troosten als vrees inboezemen. Ik weet waar mijn troost en mijn moed verblijven en wie mij beveiligd zowel tegen de mensen als tegen de duivels”. Dat was óók Luther ten voeten uit. Op 10 december 1520 verbrandde Luther eigenhandig buiten de stadspoort van Wittenberg het kerkelijk wetboek met de bul Exurge Domine (Sta op, Heer enz.). Men zegt, dat zijn studenten daarbij Psalm 130 zongen. Er was geen sprake van een hoerastemming. Luther was zich stellig bewust van de verreikende betekenis, die zijn daad had. Tien jaar na 1517 was er in Duitsland een grote lutherse kerkgemeenschap. Ze was nog wel niet straf georganiseerd en scherp afgegrensd tegen de bestaande roomse kerk. Ze verwijderde zich wel van haar in snel tempo en het gerucht van de hervorming drong in heel Europa door. Toen Luther in 1546 stierf was het concilie van Trente begonnen en de breuk onherroepelijk. Luthers reformatorische daad op 31 oktober had het gelaat van de kerk definitief veranderd.

Mijn tweede gedachte ter gelegenheid van hervormingsdag 1967 is: **wil men van reformaties in de Nederlandse kerk van de negentiende eeuw spreken, dan staat, kerkhistorisch gezien, de afscheiding (1834) dicht bij Luthers daad van 1517 dan de Doleantie (1886).**

Ik schrijf opzettelijk: wil men van reformaties spreken in de negentiende eeuw. Wij zetten 1517, 1834 en 1886 wel eens wat erg gemakkelijk op één lijn. Ik heb zelf geen bezwaar van reforma-

R. H. Bremmer

ties in de vorige eeuw te spreken. Afscheiding en Doleantie hebben in Nederland veel tot stand gebracht, ook in vernieuwing van kerkelijk leven en spiritualiteit. Zij hebben op grote delen van de oude Nederlandse Hervormde Kerk reformerend ingewerkt. Dat is ontegenzeggelijk waar. Daarbij zullen we niet mogen vergeten, dat zij niet op één lijn te plaatsen zijn met wat er in 1517 begon. De grote Reformatie was een herontdekking van het evangelie. Afscheiding en Doleantie riepen de Hervormde Kerk terug naar dat herontdekte evangelie, tegenover modernisme en onverschilligheid. Daarin zijn ze voor velen tot rijke zegen geweest.

Toch is er groot verschil tussen de Afscheiding en de Doleantie. Als het er op aan komt staat De Cock met zijn reformatorische daad dicht bij Luther dan de mannen van de Doleantie. Het ging De Cock als Luther. Hij brak pas met de Hervormde Kerk, toen zij hem had uitgeworpen. Op 19 december 1833 schorste het classicaal bestuur van Middelstum De Cock als predikant. Op 1 april 1834 bekrachtigde het provinciaal kerkbestuur van Groningen deze schorsing. Op 29 mei 1834 zette ditzelfde kerkbestuur hem af. Op 16 juli 1834 vernietigde de synode te Den Haag dit besluit en gaf De Cock een half jaar tijd om zijn berouw te tonen. Op donderdag 2 oktober 1834 verscheen De Cock opnieuw voor het provinciaal bestuur. Hij weigerde een formulier van berouw te tekenen en werd thans definitief afgezet. Dit leidde op 13 en 14 oktober 1834 tot de afscheiding van kerkeraad en gemeente te Ulrum. In de Acte van Afscheiding verklaarde de gemeente „dat zij overeenkomstig het ambt aller gelovigen art. 28, zich afscheiden van degene die niet van de kerk zijn, en dus geen gemeenschap meer te willen hebben met de Nederlandse Hervormde Kerk, totdat deze terugkeert tot de waarachtige dienst des Heeren . . . betuigende met dezen dat wij ons in alles houden aan onze aloude Formulieren van eenigheid NI.: de belijdenis des geloofs, de Heidelbergsche Catechismus en Canones van de Synode van Dordrecht, gehouden in den jare 1618 en 1619. . . en ten opzichte der Kerkdienst en bestuur ons voor het tegenwoordige te houden aan de Kerkenordering opgesteld door de voornoemde Dordrechtsche Synode. . .”. Uit dit alles blijkt hoe spontaan de Afscheiding tot stand kwam en terugkeer beoogde tot de leer, dienst en tucht van de vaderen.

Met de Doleantie was het heel anders. In 1884 verscheen bij Höveker en Zoon te Amsterdam van de hand van dr. A. Kuiper het „Tractaat van de reformatie der kerken aan de zonen der reformatie hier te lande op Luthers vierde eeuwfeest aangeboden”. In de voorrede wees Kuiper er op, hoe in 1884 in Duitsland het feest van Luthers vierhonderdjarige geboorte werd gevierd. Wel trad bij „Wittenberg's slotkapel”, aldus Kuiper, „de daad der reformatie naar buiten”, maar ieder weet „dat reeds met Luther's geboorte ons in het stille Eisleben de man geschonken was, door wiens geloofsmoed het licht weer op den kandelaar zou worden gezet”. Daarom publiceerde Kuiper thans dit „Tractaat”. Luther was de man, aldus Kuiper, die „juist door breuke met het kerkverband van zijn dagen de held onzer liefde en de stichter onzer kerken werd”. In dit „Tractaat”, waarin Kuiper, naar het schijnt, een aantal lezingen samenvatte die hij voor de vereniging van gereformeerde Amsterdamse kerkeradsleden „Beraad” had gehouden¹⁾, ontwierp hij een plan tot reformatie van de Hervormde Kerk. Het bestek van dit artikel laat niet toe een overzicht van het „Tractaat” te geven. Het is een zeer belangrijk dogmatisch en kerkhistorisch document. We leren er Kuipers kerkbegrip uit kennen. We zien hem ook de richtlijnen voor de Doleantie uitstippelen. Kuiper wilde het wezen van de kerk onder vierderlei gezichtspunt beschouwen. Men kan met het wezen van de kerk bedoelen: „Of de kerk, gelijk die in Gods raad besloten ligt; of de kerk, gelijk haar leven verborgen is in Christus; of de kerk gelijk ze onder mensen op aarde verwerkelijkt wordt; of eindelijk de kerk, gelijk ze eens in heerlijkheid jubelen zal voor den Troon”²⁾. Wie enigszins thuis is in Kuipers gedachtenwereld, ziet onmiddellijk in deze eenvoudige schets Kuipers theologische grondgedachten naar voren komen. Kuiper heeft in zijn denken de kerk „zoals ze op aarde verwerkelijkt wordt” steeds benaderd vanuit de verkiezing, precies zoals hij met het verbond deed. Het wezen van de kerk is de onzichtbare kerk, het lichaam van Christus, het geheel van de uitverkorenen, dat in de kerk als instituut organisatorische vorm krijgt. De uitverkorenen zijn als het ware de wezenscellen van de kerk. Zij stichten de plaatselijke kerk als instituut. Die plaatselijke kerken komen weer samen in een kerkverband. Dat verband is confoederatief van aard. De belijdenis van de kerk is in deze gedachtengang „het accoord van kerkgemeenschap”. Dat is de belijdenis in de eerste plaats voor het „stichten” van de plaatselijke kerk als instituut, ze is dat ook voor het aangaan van het kerkverband. Kuiper bepleitte nu in dit „Tractaat” reformatie van de Nederlands Hervormde Kerk door breuk met het kerkverband. Deze achtte hij mogelijk doordat individuele personen met het kerkverband in conflict kwamen of doordat kerkeraden zelf met het verband braken. Daarbij stelde Kuiper nadrukkelijk, dat vele plaatselijke hervormde gemeenten niet als valse kerken waren te beschouwen. Daarin ging hij zeer ver. Toch moesten ook deze niet-valse plaatselijke gemeenten met het kerkverband breken. In de laatste paragrafen van zijn „Tractaat” wees Kuiper daartoe de weg.

Als we het „Tractaat” tenslotte overzien, ontdekken we een nieuwe kerk in wording binnen de Hervormde Kerk. Hoewel Kuiper van oordeel was, dat een groot deel van deze Hervormde Kerk niet als een valse kerk naar art. 29 N.G.B. was te beschouwen, aarzelde hij niet de richtlijnen voor zulk een nieuwe kerk uit te stippelen. Deze „reformatie” kwam wel geheel anders tot stand dan die van Luther of de Afscheiding. Inderdaad werd Kuiper met de zijnen tenslotte door een schorsingsvonnis getroffen. Maar toen was de nieuwe kerk al feitelijk in staat van oprichting. Hier geen spontaan protest tegen een gedeformeerde situatie, gevolgd door een uitwerping, maar het volgen van een van te voren geplande kerkelijke strategie. Is het zo vreemd, dat de Doleantie in hervormde kring meer kwaad bloed zette dan de Afscheiding? De Hervormde Kerk van omstreeks 1880 was geheel anders dan die van 1834, al hadden de afgescheidenen moeite dat in te zien. De orthodoxie was onder de stuwende kracht van Kuiper, Hoedemaker en anderen tot ontplooiing gekomen. Daarnaast waren er de ethischen met Gunning en zijn medestanders. Zij hoopten allen van binnenuit de Hervormde Kerk te reformeren. Sinds het begin van de tachtiger jaren werd echter steeds duidelijker, dat Kuiper een nieuwe kerk in zijn plannen had opgenomen. En wie nog mocht twifelen, wist na de publicatie van het „Tractaat”, waar hij aan toe

was. Het is verder begrijpelijk, dat ook de afgescheidenen vóór en na de Doleantie scherpe kritiek hadden op Kuypers. Zij hadden met de Hervormde Kerk als valse kerk gebroken in 1834 en latere jaren. Zij bleven de Hervormde Kerk vooral zien als Genootschapskerk. Dát maakte voor hen de Hervormde Kerk tot valse kerk. Zij geloofden niet in de mogelijkheid van innerlijke reformatie of reorganisatie. In plaats van hén te helpen, stichtte Kuypers een nieuwe kerk. En nauwelijke was die tot stand gekomen of hij spande zich in hen bij zijn nieuwe kerk te betrekken. Ten Hoor b.v. heeft scherpe kritiek op dit alles gehad en zijn kritiek bevat actuele elementen. Ik denk b.v. aan het "stichten" van de kerk door de gelovigen: de kerk is gesticht door Christus stelde Ten Hoor hier tegenover. De kerk komt niet tot stand door een wilsdaad van de gelovigen. Het is geen vereniging of genootschap!'). Dat zag Ten Hoor scherp en zo is er meer.

Bij de zware strijd van Hoedemaker tegen Kuypers Doleantiekkerkrecht moeten wij de onder twee geschetste ontwikkeling van Kuypers kerkbegrip voor ogen houden. Anders zijn wij niet in staat zijn strijd recht te doen. Daarin schiet Kamphuis' studie over Hoedemakers kerk-ideaal te kort.

Vóór en na de vrijmaking is er onder ons veel kritiek op Kuypers kerkbegrip geleverd. K. Schilder droeg daar het zijne toe bij, anderen volgden. Die kritiek was waardevol: men denke aan de kritiek op de idee van de pluriformiteit der kerk, Kuypers opvatting van de onzichtbare kerk als het geheel van de uitverkorenen, zijn onderscheiding van de kerk als instituut en als organisme enz. Het is opvallend, hoe het Doleantiekkerkrecht in zijn theoretische grondslagen veelszins buiten die kritiek bleef staan. Er is alle reden hier verbanden te zoeken. Het kerkrecht hangt onmiddellijk samen met het kerkbegrip, met de belijdenis aangaande de kerk. Zo zag de N.G.B. het reeds: op de art. 27 tot 29 N.G.B. volgen art. 30-32 die over de regering van de kerk handelen. Kuypers Doleantiekkerkrecht is geheel op zijn kerkopvatting gebaseerd en kritiek op zijn kerk-idee moet op de duur leiden tot kritiek op zijn visie op de functionering van het kerkrecht. Hoedemaker heeft dat scherp gezien en Hoedemakers leerlingen zijn hem daarin gevolgd. Daarom kon Hoedemaker Kuypers onmogelijk bijvallen in zijn visie op de belijdenis als "accord van kerkelijke gemeenschap" en evenmin in zijn opvatting van het kerkverband als confoederatie van vrije kerken. Vandaar, dat hij niet met de Doleantie meeging en één van haar scherpste critici werd.

Men moet deze stand van zaken goed voor ogen houden, wil men tot een rechte waardering van Hoedemaker en zijn strijd komen. Het is daarom toe te juichen, dat prof. J. Kamphuis als onderwerp voor zijn rectorale oratie in 1967 Hoedemakers kritiek op Kuypers kerkelijke en kerkrechtelijke opvattingen koos. Dat was een bijdetijdse keus. De rede zelf is boeiend geschreven. Wie zich voor deze vraagstukken interesseert, leest haar met genot. Kamphuis heeft allerlei geschriften van Hoedemaker doorgewerkt en interessante biografische bijzonderheden opgediept. Achter de rectorale nam hij een facsimile op van een brief van Hoedemaker, die belangrijk is. En toch stelt de oratie ons teleur, vooral gezien de inzet. In het eerste deel zet Kamphuis uiteen, hoe Hoedemaker dieper dan Kuypers en de confessionelen het bederf van de organisatie van 1816/52 heeft gepeild. Vervolgens komt Kamphuis tot de stelling, dat Hoedemaker tot deze kritiek kwam "vanuit het geloof in de absolute autoriteit en de genoegzame doorzichtigheid (perspicuitas) van het Woord Gods, ook voor de kerkregering en kerkinrichting"'). Hier raakt Kamphuis inderdaad aan één van de fundamenten van Hoedemakers denken. Later, in zijn strijd voor het ongeschonden artikel 36 N.G.B., is deze perspicuitas van de Heilige Schrift één van de grote argumenten in Hoedemakers strijd tegen de neutrale staat. In het tweede deel van zijn rede — de kritiek — komt Kamphuis echter tot de stelling, dat Hoedemaker in zijn kritiek op het Doleantiekkerkrecht heeft gefaald, omdat hij zich door het "organisch" karakter van kerk en kerkverband liet leiden. Hoe nu? Had de overtuiging, dat Hoedemaker zich in zijn kritiek op de bestaande Hervormde Kerk liet leiden door zijn diepe geloof in de doorzichtigheid van de Heilige Schrift Kamphuis niet ontvankelijker moeten maken voor diens kritiek op de Doleantie? Kort gezegd komt Hoedemakers kritiek op Kuypers Doleantiekkerkrecht hier op neer: volgens het Nieuwe Testament is Christus het Hoofd van de kerk. Zij

is zijn lichaam. Daarom kan de band tussen de plaatselijke kerken, die Hoedemaker als zodanig erkent, niet liggen in een vrijwillige confoederatie. "De Schrift leert, dat de plaatselijke kerken te samen één lichaam vormen, en dat die kerken niet contractueel verbonden zijn, als zoo veele Staten, die een verbond met elkander sluiten; dat die kerk een lichaam is, d.i. een organisch geheel, onder ééne regeering, uitgeoefend door hare wettige ambtsdragers, krachtens hun mandaat hun van boven geschonken"'). Christus is van deze kerk fundament en kenmerk. In plaats van Christus als fundament stelde Kuypers de belijdenis "als accord van kerkelijke gemeenschap" tot fundament. Op die manier wordt de belijdenis "een verenigingsstatuut". Kamphuis citeert van Hoedemaker: "Het onbijbelse ligt in het isoleren en het vooropstellen van het **confessionele element**"').

Het gaat ons nu in dit artikel niet om een integrale beoordeling van Hoedemakers denkbeelden omtrent de kerk en haar regering. Wat ons interesseert is, dat Kamphuis het voor het "Tractaat" opneemt tégen Hoedemaker, zie "Tractaat" blz. 57, 58. Hoedemaker verweet Kuypers independentisme. Hij loste de kerk, waarvan Christus het Hoofd is, op in een aantal lokale kerken die **naderhand** met elkaar een confoederatie aangaan. Hiertegenover stelde Hoedemaker zijn visie op de kerk als lichaam van Christus. Kamphuis valt hier Kuypers bij. Hij zegt terecht, dat Kuypers uiteenzettingen theologisch door veel bezwaren gedrukt worden, maar in zijn kerkrechtelijk verweer valt hij Kuypers bij. De confederatie is volgens Kuypers, aldus Kamphuis, niet vrijblijvend, maar verplichtend. Dit is juist (zie "Tractaat" blz. 48) maar de vraag is: waar wordt dit bij Kuypers in gefundeerd? En welk kerkbegrip steekt achter deze confederatiegedachte? Hoe is ze **theologisch** gefundeerd? Het is duidelijk, dat hier bij Kuypers de verkiezingsgedachte domineert. Het onzichtbare lichaam van Christus, het geheel van de uitverkorenen, openbaart zich in de lokale kerken ("Tractaat", blz. 34). Het verband is secundair (t.a.p.). Wanneer men van confederatie spreekt, kan dit niet anders. De confederatie komt logisch en temporeel na de samenstellende delen. Het is onbegrijpelijk, dat Kamphuis in dit verband niet de exegetische vraag ter sprake brengt, wat het voor het kerkrecht betekent, dat het Nieuwe Testament het woord "kerk" en het beeld "lichaam" niet slechts gebruikt voor de plaatselijke gemeente, maar tevens voor de universele kerk, de ecclesia universalis'). Dat had Hoedemaker goed gezien en daaruit zijn zijn worstelingen te verklaren om deze gedachte van een universele kerk-in-het-zichtbare tot uitdrukking te brengen tegenover Kuypers kerkbegrip van een onzichtbaar lichaam der uitverkorenen, dat institutair zich in lokale kerken openbaart. Hoedemaker verongelukte niet, toen hij het "organische" van die universele kerk naar voren bracht, zoals Kamphuis wil. Het is slechts een denkfiguur, die in die tijd populair was (denk aan "organische" inspiratie). Hij wil er door verwoorden, hoezeer Christus als het fundament van de kerk haar structuur in het zichtbare bepaalt. Daarom heeft hij zich verzet tegen de idee van een kerkverband, dat secundair, als confederatie, aan de plaatselijke kerken zou worden toegevoegd. Indien Kamphuis dit in rekening had gebracht, was hij niet zo gemakkelijk op de bladzijden 57 en 58 Kuypers bijgevallen. De pagina's in het "Tractaat", waarnaar hij verwijst (blz. 34, 48 en 49), mogen niet van het totaal van Kuypers gedachten over de kerk worden losgemaakt.

Van hieruit worden Hoedemakers bezwaren duidelijk tegen de belijdenis "als accord van kerkelijke gemeenschap". De uitdrukking is van Kuypers. Men vindt haar in zijn Inleiding op de door hem verzorgde uitgave van de drie formulieren van enigheid. Ze is, als uitdrukking, nergens kerkelijk vastgelegd. Men moet deze uitdrukking, die op zichzelf wel bruikbaar is, toch niet losmaken van Kuypers totale gedachten-gang. Hij ziet het zo: er zijn primair plaatselijke kerken als openbaring van het onzichtbare lichaam van Christus. Deze treden nu met elkaar in verband. Dat confederatief verband is secundair, maar niet vrijblijvend. Wat is nu de taak van dit verband? Kuypers noemt als eerste: het uitspreken van de gemeenschappelijke belijdenis der kerken en het behandelen van gravamina hiertegen. "Formulieren van eenigheid vast te stellen en te waken voor heur handhaving is alzoo de eerste plicht aller kerken die in kerkverband treden" ("Tractaat", blz. 78). Opgemerkt moet dan verder, dat Kuypers daarbij uitdrukkelijk uitspreekt, dat deze belijdenisgeschriften niet

in de consciëntie binden. Bouwman, in zijn nuchtere en voor deze tijd leerrijke artikel over de belijdenis in de eerste druk van de Christelijke Encyclopedie, schreef in dezelfde geest'). Wij vragen: komt zo een belijdenis tot stand en functioneert zo de belijdenis? Alsof het zó gaat, dat lokale kerken confederatief samenkomen en dán een belijdenis gaan vaststellen als "accord van kerkelijke gemeenschap". De belijdenis der kerk is niet gemaakt, maar geboren. Men moet Bouwman eens lezen over het "ontstaan" van de belijdenis. Er is geen sprake van, dat het toeging zoals Kuypers hier wil. Bouwman stelt nadrukkelijk "De vaste grondslag der gemeente is Christus, zijn persoon, zijn werk, zijn woord". Niemand kan een ander fundament leggen, dan dat er ligt, namelijk Jezus Christus, 1 Cor. 3 : 11. Dus: niet mág leggen, maar kán leggen! Daar is niet mee in strijd, dat de kerk een belijdenis heeft en daar instemming mee vraagt, allerminst. Wil men spreken van een "accord van kerkelijke gemeenschap", dan zal dit in de eerste plaats moeten zijn het Woord Gods. Dát bindt ons samen als kerken in de eenheid van de heilige algemene Christelijke kerk. Het fundament Christus komt tot ons in dat Woord. En dat Woord heeft de kerk in een lange weg van strijd en worsteling nagesproken in haar confessies, die aan dat Woord appellabel blijven. Daar zegt H. Bouwman nuttige dingen over. Maar Kuypers lichtte inderdaad het confessionele element eruit om daarop zijn confederatie te bouwen. Zo kreeg de belijdenis een sterk juridisch gezag in de Gereformeerde Kerken na hun constituering in 1892 als erfenis van de Doleantie. Dat heeft zich in haar geschiedenis gewroken. In 1926 en 1942 werden leeruitspraken gedaan en juridisch gehandhaafd, die niet in de eerste plaats gefundeerd waren in het Woord, maar in de confessie. "Volgens de belijdenis onzer Kerken" was het zaad des verbonds voor wedergeborenen te houden. Dr Geelkerken kwam in strijd met het in art. 4 en 5 der N.G.B. beleden gezag der Heilige Schrift. Men moet niet denken, dat de rapporten in de zaak-Geelkerken beter waren dan het Preadvies. Ze werkten met dezelfde scholastieke methode. Wij zijn in 1944 teruggekeerd tot Schrift, belijdenis en kerkenorde. Dwalingen zullen in de kerk in de allereerste plaats moeten worden bestreden en weerlegd vanuit de Schrift.

Ik heb mijn derde stelling wat breed uitgewerkt. Ik kan nu voor het overige kort zijn. Zo kom ik tot het laatste: **Herdinking van de kerkhervorming 1967 betekent óók voortgaan in de lijn van de reformatie hierin, dat wij reformerend op de kerk inwerken en niet uit haar weglopen. Dat deden wij in 1944 niet en daarom is de "wegroeping" van 1967 niet in de lijn van 1517, 1834 en 1944.**

Ik heb breed bij de Doleantie en haar kerkrecht stil gestaan. Het kwam in feite hierop neer: Kuypers ontwikkelde in het "Tractaat" richtlijnen voor het stichten van een nieuwe kerk vanuit de ongetwijfeld gedeformeerde situatie van de Nederlandse Hervormde Kerk. Terwijl De Cock geen enkele strategie ontwierp, maar eenvoudig ter plaatse zijn roeping vervulde en uitgeworpen werd, kwam Kuypers met een plan. De gelijkgezinde gelovigen moesten zich losmaken van de plaatselijke hervormde gemeente, hetzij individueel in het ambt der gelovigen de reformatie ter hand nemen, hetzij als kerkeraad het juk afwerpen. Secundair moesten dan deze nieuw ontstane lokale kerken de confederatie stichten met de belijdenis als "accord van kerkelijke gemeenschap". Zo zou op de puinhopen van de oude Hervormde Kerk een nieuwe kerk verrijzen. Zo is de Doleantie tot stand gekomen. We laten nu rusten of het kerkhistorisch allemaal volgens plan is gegaan.

In 1944 ging het anders. Ik verwijs naar het fraaie Schildercitaat, dat ds. C. G. Bos in zijn waardevolle geschrift „Bezinning en uitzicht" geeft. Daar betoogt K. Schilder dat wij niet na een verkeerd besluit de kerk uit moeten lopen. „Ik wil", aldus Schilder, „gaarne bekennen, dat ik mijn leerlingen, van de catechisatiekamer af tot de collegezaal toe, altijd dit heb voorgehouden. Dat ik altijd zó heb weten te spreken over Hendrik de Cock en over Abraham Kuypers, en over Maarten Luther (inderdaad, zie boven) en over Johannes Calvijn. Ik wil erbij verklaren, dat ik zoo zal blijven spreken; ik zal de kerk niet verlaten, zolang zij zelf de gewetens niet verkracht, en dit doet **na bewuste „Entscheidung"**. . . . En eerst als zoo'n welbewuste, afgedwongen beslissing gevallen is, **eerst dan is het tafel-laken doorgesneden**; en als ge dan zó eruit **geworpen zijt, dan loopt de lijn van het fundament van apostelen en profeten**

dóór, daar waar gij staat. Anders ook niet". Men moet in de Institutie het vierde boek over de kerk eens lezen, waarin Calvijn, in het eerste hoofdstuk, breed uiteenzet hoeveel geduld wij moeten hebben met de gebreken der kerk. Daarin was Calvijn voluit reformatorisch. Eerst wanneer wij uitgeworpen worden, is er reden zich vrij te maken van het uitwerpende verband. De theorieën van Kuyper mogen ons hier waarschuwen. Als hij gelijk had, kan ieder, die, in een verwarrende en moeilijke situatie van de kerk, een aantal gelijk gezinden achter zich aan weet te krijgen, op de puinhopen van het oude verband een nieuwe kerk gaan stichten. Zowel afgescheidenen (F. M. ten Hoor!) als hervormden (Hoedemaker) hebben zich mateloos geërgerd aan de wijze, waarop Kuyper met behulp van de belijdenis als „accoord van kerkelijke gemeenschap" zijn nieuwe confederatie stichtte. Moeten wij hetzelfde beleven? De situatie in de vrijgemaakte kerken is moeilijk. Er is veel verwarring en moeite. Is het in de lijn van 1517, 1834 en 1944 thans een aantal gelijkgezinden om zich te verzamelen (van welke zijde ook!) en een nieuw verband te stichten op de puinhopen van het oude? Is het moreel verantwoord anderen aan de regels te binden (kwestie ds Van der Ziel) en vervolgens zelf alle regels te schorsen om een nieuw verband te stichten? Laat de Doleantie en de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken na 1892 ons hier waarschuwen. In een situatie als de onze is veel geduld met elkaar en een liefdevol omgaan met elkaar het eerst nodige. Banden doorsnijden is niet zo moeilijk. Het is oneindig veel moeilijker ze opnieuw

aan te knopen. De Here houde ons vast op het fundament der kerk, dat Luther in 1517 weer zo heerlijk aan het licht bracht.

1) Aldus Haitjema in zijn **De nieuwere geschiedenis van Neerlands Kerk der Hervorming**, 1964, bl. 246.

2) **Tractaat**, blz. 5.

3) "Nu vragen wij onwillekeurig, welk onderscheid er bestaat tusschen de Kerk als instituut die door den wil der leden ontstaat, en een genootschap, dat door den wil der leden ontstaat?" **Vrije Kerk**, 1891, blz. 115. Mij trof ook een uitspraak van Ten Hoor over afscheidingsplicht naar art. 28 N.G.B.: "Met hen, die niet van de Kerk zijn, worden de openbare ongelooovigen bedoeld", **Vrije Kerk**, 1890, blz. 103.

4) J. Kamphuis, **Op zoek naar de belijdende volkskerk**, 1967, blz. 19.

5) Citaat bij Kamphuis, blz. 40.

6) **A.w.**, blz. 58.

7) Herman Ridderbos, **Paulus**, 1966, blz. 365 vgl., 535 e.a.

8) Volgens Bouwman (s.v. **belijdenisschrift**) heeft de wetenschappelijke theologie het recht en de plicht kritiek op het confessionele kerkelijke leven uit te oefenen en de confessie te toetsen aan Gods Woord.

9) Terecht schrijft ds. C. G. Bos op blz. 7 van zijn geschrift "Een ander akkoord voor kerkelijk samenleven dan de Schrift en de belijdenis, daarop gegrond, moeten we niet hebben. Of ja, ik wil daar ook onze kerkenordering nog bij noemen". Dat is niet Kuyperiaans!

Kerkelijk leven

Wie stichtten de brand?

De drukte, die in de kerken gemaakt is over de Open Brief heeft tot gevolg gehad dat de aanleiding, die er was om deze brief te schrijven, op de achtergrond is geraakt.

Als dat de bedoeling is geweest van de broeders, die daar zo'n drukte over hebben gemaakt, dan zijn zij in hun opzet wonderwel geslaagd. Hoe het ook zij — het is goed niet te vergeten wat zij hebben gedaan, doorgedreven en goed gepraat: de schorsing en afzetting van ds. A. van der Ziel, zonder dat deze een openbare en grove zonde had bedreven, tegen het oordeel van de naastgelegen kerk van Groningen-Noord, achteraf deze ongegronde en onjuiste schorsing goed bevonden door de generale synode van Rotterdam/Delfshaven met de krappe en toevallige meerderheid van één stem: dertien-veertien.

Was dit alles niet geschied, dan was er nooit een bezwaarde Tehuisgemeente geweest en was er nooit een Open Brief verschenen.

Die Open Brief wordt nu al maanden lang gedoodverfd als de oorzaak van de kerkelijke ellende. Maar de eigenlijke oorzaak ligt in Groningen-Zuid en in de synode van Rotterdam/Delfshaven.

Dat moet men niet vergeten.

En de mensen, die zo verontwaardigd zijn over de Open Brief de kans niet laten hun misdrijvingen te verbergen achter de klachten en aanklachten over de Open Brief.

Zij hebben het zedelijk recht niet zo te doen.

Wie een brand sticht moet geen kritiek oefenen op de mensen, die de gevolgen van de brand trachten te beperken door de belerende percelen nat te houden. Zelfs niet als hij van mening is dat het bluswater niet helemaal schoon is.

Onze strijd

Onze strijd in de vrijgemaakte kerken is een strijd niet tegen de handhaving van de belijdenis, maar een strijd voor haar schriftuurlijke bewaring.

En hij is niet gericht tegen de kerkorde, maar juist vóór de kerkorde.

En hij is gericht tegen hen, die de belijdenis handhaven op een bureaucratische wijze en in strijd met de kerkorde.

Tegen de verkrachting van de kerkorde door de kerkelijke vergaderingen, van de artikelen 79 en 80 door de kerkeraad van Groningen-Zuid, een particuliere synode van Groningen, de generale synode van Rotterdam/Delfshaven in de zaak van ds. A. van der Ziel.

Tegen de wegzending van ds. B. J. F. Schoep, door de synode van Amersfoort, die door deze heenzening heerste over de Noord-hollandse kerken.

Tegen de synode van Amersfoort, die haar oordeel gaf over de Open Brief naar aanleiding van een geheime instructie van Drenthe, zonder dat één kerkelijke vergadering daarin was gekend, of dat dit punt ordelijk op het agendum der synode geplaatst was en van dit feit aan de kerken ordelijk kennis was gegeven.

Tegen de verkrachting van de artikelen 27-29 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, waarin gesteld wordt dat ieder schuldig is zich bij de ware kerk te voegen en zich af te scheiden van de valse kerk en van degenen, die niet van de kerk zijn, en daarom tegen hen, die gaan doleren en zich afscheiden van kerken, die niet de merktekenen van de valse kerk vertonen.

Tegen de adviezen van de hoogleraar in het kerkrecht, die de gelovigen opwekte van achter de zijns inziens ontrouwe ambtsdragers heen te gaan, van achter opziens, die de Heilige Geest over de gemeente gesteld heeft, en dat zonder dat eerst de kerkelijke vergaderingen over de trouw of ontrouw van die opziens hebben geoordeeld via ordelijk ingediende, welgefundeerde en door Schriftbewijs gestaafde aanklachten.

Tegen deze opwekkingen tot openbare scheurmaking.

Tegen de buiten-werking stelling van artikel 31 van de kerkenorde, alsof elk besluit van een meerdere vergadering klakkeloos dient te worden opgevolgd en uitgevoerd.

Tegen de hiërarchie, de synodocratie, de professorenheerschappij in de kerk.

Zoals we daartegen streden voor 25 jaar.

En daarmee strijden we vóór de belijdenis vóór de goede kerkorde, vóór gerechtigheid en trouw.

Onbegrijpelijk

Dat is onze strijd.

Daarom begrijpen we niet, dat er broeders zijn, die door deze strijd in soms ernstige moeilijkheden geraken, spelen met de gedachte heen te gaan en zich te voegen bij de synodale kerken.

Zo komen ze, als de strijd hun ernst was, van de regen in de drup. Of, zoals een synodaal collega het uitdrukte, van de drup in de regen.

Dat laatste mag overtrokken zijn, dat het gezegd werd mag tot nadenken stemmen.

Bovendien: die broeders in nood staan niet

alleen. Ze kregen in eigen gemeente en van buiten steun. Is het tegenover die anderen trouw heen te gaan en synodaal te worden?

We zijn samen in nood geraakt.

We moeten er samen weer uit.

Begrijpelijk

Indien een ten onrechte geschorst of ook afgezet predikant de elders geboden gelegenheid om Gods Woord te bedienen aangrijpt is er één groep van mensen, die het recht niet hebben daarover de staf te breken.

Te weten zij, die hem heenzonden.

Zij, die ergernis gaven, d.i. een struikelblok neerlegden op de ambtelijke weg van een broeder, moeten vooral niet ach en wee roepen als hij daarover struikelt. Zij hebben de struikeling alleen maar begrijpelijk gemaakt.

De situatie van onze Theologische Hogeschool

Vier van de vijf hoogleraren onzer Hogeschool en een van de vier lectoren, hebben zich geschaard achter de oproep van de twee ouderlingen, die de gemeente wegriepen van achter de ontrouwe ambtsdienst van de kerkeraad van Kampen.

Vijf docenten onzer Theologische Hogeschool behoren thans niet meer tot de Gereformeerde Kerk van Kampen.

En de zich noemende Gereformeerde Kerk van Kampen, scriba D. J. Gritter, werd door de classis Kampen niet als zodanig erkend. Hoe men ook over deze gemeenschap denken moge, zij staat niet binnen, maar buiten het verband van de Gereformeerde Kerken, welker synode thans nog te Amersfoort vergadert.

Dat is kerkordelijk gesproken, een vreemde toestand:

1. Aan de Hogeschool dezer kerken wordt college gegeven door een vijftal docenten, die niet tot een van de kerken behoren, die deze school tezamen onderhouden.

2. Deze hoogleraren zijn allen emeritus predikant ener kerk, die wel tot het verband der Gereformeerde Kerken behoort.

3. Deze hoogleraren nemen als adviseur deel aan de vergaderingen der curatoren niet alleen, maar drie van hen zitten als adviseur ter Amersfoortse synode, en handelen daar over zaken van kerken, waartoe zij niet behoren, mogelijk ook over zaken, die de kerk van Kampen en haar zusterkerken in de classis aangaan, feitelijk over zaken, die de kerken in het gemeen betreffen.

4. Deze hoogleraren preken in de Kamper gemeenschap, die buiten het kerkverband staat.

Zo is, om niet meer te noemen, de feitelijke toestand.

Niemand zegge: die toestand is verward, want hij is kerkordelijk volkomen duidelijk.

Nu zijn wij allerminst begerig naar „maatregelen".

Maar dit kan zo niet.

En baat brengen nieuwe maatregelen niet. Een oplossing komt er slechts door bekeuring.

Als prof. J. Kamphuis eens begon met op te houden de gelovigen tot doleantie en afscheiding of iets dergelijks op te wekken en de aan de orde zijnde zaken op kerkordelijke wijze, broederlijk en zonder dreiging en zonder de stok achter de deur en zonder bij voorbaat in de krant over broeders en kerkeraden en kerken vonnis te striken, besproken werden waar zulks behoort, dan gingen wij al een heel eind in de goede richting.

Wij willen graag met al de broeders nieuwtestamentisch sabbat houden.

Samen met hen de kerkdienst en de scholen onderhouden,

samen met hen naarstig komen tot de gemeente Gods,

samen met hen Gods Woord horen,

samen met hen de sacramenten gebruiken,

samen met hen God de Here openlijk aanroepen,

samen met hen de armen christelijke handreiking doen,

samen met hen al de dagen de Here door Zijn Geest in ons laten werken,

samen met hen van onze boze werken rusten,

samen met hen de eeuwige sabbat in dit leven aanvangen.

Zij toch ook met ons?

Of niet?

G. Visee

TE BERDE

We hebben het niet zo makkelijk meer als vroeger. Kaarten deden we niet, want dat was duivels prentenboek. Aan dansen dachten we niet, althans de ouderen niet. We sjoelden en voor de variatie speelden we een spelletje kwartetten of domino. Verder praatten we veel, heel veel. We praatten op de knapen-, meisjes-, jongelings-, mannen-en vrouwen verenigingen — zeg er geen woord van, want hier heeft Jan Schouten het debatteren geleerd — en we praatten op de verjaardagen, waar de jeugd — ststttt — wel eens zoenspelletjes deed. Toneelspelen was verkeerd, maar saamenspraken mochten gehouden worden. Bridgen bracht de verleiding met zich mee om met geld te spelen en . . . daar kwamen de hartstochten los!! Schaken mocht wel hartstochtelijk of niet, dat deed er niet toe. Kortom, er waren vele taboes en eigenlijk, heel eigenlijk leefden we in een oud-testamentische wereld vol van gereformeerde verboden en geboden. Maar gelukkig, één ding was er te prijzen, de wereld zag dat wij anders waren, inderdaad, gelukkig!!

De gereformeerde wereld is veranderd en nu kan men spitsvormig vragen: wat is dat "die gereformeerde wereld", maar dan mag men drie keer raaien.

Kritiek op de oude tijd uitoefenen, is gewoonlijk niet zo moeilijk en als het alleen om kritiek te doen is, dan kunnen we beter zwijgen. Het is echter ook wel eens goed ons te bezinnen op "die" oude tijd om zo mogelijk daarmee onze winst te doen.

In het bovenstaande hebben we — zij het in andere bewoordingen — gesproken over onze vrees voor wereldgelijkvormigheid. Wij meenden bijbels te handelen door te zorgen dat onze avonden anders waren dan die van "de" wereld. Voor ons gold en geldt toch "Gij, geheel anders". Heerlijk zo'n text. Als goed gereformeerde behoren we keurig tussen haakjes de bijbelplaats te vermelden maar dat doen we niet.

Het merkwaardige van ons gedrag was, dat niet Gods Woord of onze konscientie, getoetst aan Zijn Woord de norm was, maar de wereld. Als de wereld — beroerd woord eigenlijk — verder ging, bleven wij achter, wij zijn toch anders. Onaardige mensen noemen ons konservatief, maar dat is natuurlijk niet juist; wij, "wij hechten meer waarde aan de historie!". Is anders doen-dan-de-wereld Christelijk? Trouwens, wat betekent dat bijvoeglijk naamwoord? Wij hebben het antwoord al pasklaar.

Christelijk handelen is handelen zoals een Christen betaamt. Een mooie definitie, maar waardeloos. Ons leven, ons handelen staat niet ergens in het heelal, maar staat in deze wereld. Ergo, wij hebben te handelen zoals een Christen betaamt in deze wereld. Wij vrezen dat de ouderen en de ouders eerder dan de jeugd geneigd zijn hun ogen te sluiten voor deze wereld en dat is niet ten voordele van de jeugd.

Dat "ogen sluiten voor de werkelijkheid" proefden we bijv. in een artikelje van ds. Tj. Boersma over de t.v. dat enige tijd geleden met instemming door het Gezinsblad in de Persschouw werd opgenomen. De teneur van dat artikel was: tegen de t.v.

We gaan hier niet diskussieren. We stellen eenvoudig dat indertijd — we doen ook aan geschiedenis — de radio ondanks veel bezwaren binnen onze Christelijke woonkamers binnenkwam en we poveren dat binnen een aantal jaren in ieder Christelijk gezin een t.v.-toestel staat. Daar kan men tegen vechten, daar kan men over jammeren, daar kan men de ogen voor sluiten, maar al deze akties zijn gelijk aan die van een struisvogel die gevaar vreest. Alleen, als men kan bewijzen dat de t.v. een schepping is van de duivel, were men de t.v. en als dat niet het geval is, dan gaat men niet vechten tegen de ontwikkeling van deze wereld. We geven de predikant toch ook niet een koetsje om zijn verweg wonende gemeenteleden te bezoeken, maar een goeie auto. Geen auto van twintig jaar geleden, maar een nieuwe (tweedehandse). Zien we gevaren in de tévé voor onze jeugd dan is het ons inziens pure struisvogelpolitiek om geen tévé aan te schaffen, maar dan schaffen we er juist één aan om te leren hoe je met zo'n toestel moet omgaan. Wij moeten leren hoe wij in deze wereld moeten leven en we hoeven onze kinderen zó opvoeden dat zij in de wereld van morgen kunnen leven als Christenen. Het "Gij, geheel anders" is niet in de eerste plaats een kwestie van "wat" we doen, maar van "hoe" we het doen.

Westerhuis

PERSSCHOUW

In een bijlage van de Kerkbode te Baarn d.d. 15 sept. jl. stond het volgende te lezen.

NABETRACHTING

Wellicht heeft het U verwonderd, dat ik sinds de verschijning van de Open Brief aan de Tehuis-Gemeente te Groningen, vrijwel nooit iets gezegd of geschreven heb over de inhoud, de noodzaak, de bestrijding van deze brief.

Alleen wanneer ik in de kerkeraad of in een classisvergadering erover moest spreken, heb ik dit gedaan. En wanneer ik merkte, dat iemand in de gemeente er moeite mee had. Maar noch in het mededelingenblad, noch van de preekstoel, noch op andere wijze heb ik Uw tijd gevraagd om te luisteren naar een verdediging van de Open Brief. Daarvoor waren verschillende redenen.

In de eerste plaats was de kritiek die al vrij kort na de verschijning van de Open Brief werd ingebracht door Dr. Trimp en Prof. Kamphuis van die aard, dat ik een discussie met deze broeders zinloos achtte. 'k Wil graag met ieder praten of corresponderen over onderlinge geschillen. Maar voor een zinvol gesprek is een basis van vertrouwen nodig, die ik in wat 'De Reformatie' ten beste gaf, niet kon ontdekken. Wat Dr. Trimp en Prof. Kamphuis schreven, getuigde van zo'n giftig wantrouwen, dat ik geen mogelijkheid zag dit te doorbreken. Althans niet door een discussie.

De juistheid van deze overweging is gedurende de laatste maanden keer op keer bevestigd. Want door andere ondertekenaars is in de pers en op kerkelijke vergaderingen al talloze malen verzekerd: u leest in de Open Brief dingen die er niet in staan en u leest niet wat er wel in staat — maar men geloof ons eenvoudig niet. Niet wat de ondertekenaars zeggen, is beslissend, maar wat 'De Reformatie' beweert, dat zij zeggen. Nu, dan kan je beter zwijgen.

Maar er is nog een andere reden, waarom ik tot nu toe niet publiek sprak. Ik heb er n.l. niet de minste behoefte aan om aanhangers van de Open Brief te werven. De OB (mag ik verder zo de Open Brief aanduiden?) — de OB is niet een 67ste Bijbelboek of een 4de formulier van enigheid.

U mag het, wat mij betreft, over de hele linie oneens zijn met de schrijvers van de OB. Dat is voor mij geen reden om niet blij en vrij met U samen te leven in de kerk van de Heere Jezus. Stel je voor, dat we over alle dingen die in de OB worden aangesneden, gelijk moesten denken.

Meer nog: stel je voor, dat we er allemaal over moesten denken. Er zijn mensen in de gemeente die echt geen tijd of ook geen zin hebben om zich een oordeel te vormen over alle vragen die hier aan de orde zijn. Daar kan ik best inkomen. En niemand mag de mensen het juk opleggen, dat ze zich wel in al deze zaken verdiepen. Ik vind het best, als U de OB niet gelezen hebt en nooit leest. Want het gaat er in de kerk niet om of U achter de OB staat, maar of U de Heere Jezus wilt volgen.

—o—o—

Intussen is er nu alle reden om wel publiek iets over de OB te zeggen. Niet, omdat ik nu plotseling zou verlangen, dat U het in alle dingen met de ondertekenaars eens zult zijn. Ik weiger nóg van de OB een meetstok te maken waarmee vastgesteld kan worden, of er voor U een eerlijke plaats in de kerk open is.

Maar er zijn anderen die dit wel doen:

1. De Generale Synode van Amersfoort-West heeft uitgesproken, dat er een onaanvaardbare tegenstelling bestaat tussen de ondertekening van de Gereformeerde Belijdenisgeschriften én de ondertekening van de Open Brief. Gevolg van deze uitspraak was, dat Ds Schoep werd weggezonden van de Generale Synode — omdat hij aan de Gereformeerde Synode niet kon deelnemen.

Onze meeste vergadering heeft dus gezegd: voor een ondertekenaar van de OB is er in de Gereformeerde Kerken geen eerlijke plaats open.

2. In de vergadering van de kerken in de classis Amersfoort, die woensdag 13 september 1967 gehouden wordt, ligt een voorstel van de kerk van Nijkerk om ten aanzien van de OB uit te spreken wat ook de GS heeft uitgesproken — en zó de moeiten in Baarn op te lossen.

3. In een openbare vergadering op vrijdag 1 september te Baarn heeft Dr Douma van Rijnsburg opgeroepen tot openbare scheurmaking.

—o—o—

Men heeft mij gevraagd, of ik in het referaat

van Dr Douma het broederhart niet had horen kloppen. En of ik niet getroffen was door de bescheidenheid van zijn optreden.

Welnu: in vergelijking met de mateloze onzin die 'De Reformatie' over de ondertekenaars van de OB heeft uitgestrooid, was wat Dr Douma zei, aanmerkelijk zakelijker.

Op belangrijke punten heeft hij geweigerd de kritiek van Dr. Trimp en Prof. Kamphuis te aanvaarden. Zelfs heeft hij de beide gronden waarop de Generale Synode besloot Ds Schoep weg te zenden, als onjuist of ontoereikend gequalificeerd.

Bevendien, reeds aan het begin van zijn referaat maakte het een bescheiden indruk, dat hij niet tot 'doleantie' of 'afscheiding' of iets van die aard zou oproepen. De vraag is alleen: heeft hij zich aan deze belofte gehouden? Ik meen, dat ik Dr Douma geen onrecht doe, hem zelfs letterlijk citeer, wanneer ik de strekking van zijn betoog zo samenvat: Er loopt ten gevolge van de OB een kloof door onze kerken — **en nu moet ieder kiezen.**

Hoe bittere ernst hem dit is, moge blijken uit het feit, dat Dr Douma een van de belangrijkste figuren is geweest in de schorsingsprocedure van Ds Brands (een schorsing om de Open Brief), waarvan een scheuring in Oegstgeest het gevolg was; terwijl — hij vertelde het zelf — hij voortgaat in de diensten van een groep in Over-schie, die zich, eveneens om de OB, van de gemeente daar heeft afgescheiden.

Daarin kan ik geen broederhart horen kloppen. En daarin kan ik geen bescheidenheid ontdekken.

—o—o—

Maar, zal iemand vragen, bent u dan niet gevoelig voor het dringend appél van Dr Douma om de Open Brief terug te nemen of de handtekening daaronder te herroepen?

Mag ik hierop wat breder ingaan? Want gedurende de laatste maanden hebben meerderen mij gevraagd — soms met tranen in de ogen — om de minste te zijn en dit 'struikelblok' weg te nemen.

Laat ik het U ronduit zeggen: ik ben daar uitermate gevoelig voor. En ik heb al vele malen overwogen, of ik mijn handtekening zou herroepen. En ik weet hetzelfde van andere ondertekenaars.

Als ik werkelijk de kerken een dienst kon bewijzen door m'n handtekening terug te nemen, dan zou ik het vandaag nog doen. Ik hoop, dat U mij wilt geloven: als dit een zaak was van 'de minste willen zijn', dan zou ik er zelfs nooit over gedacht hebben enige medewerking te geven aan de totstandkoming en de publicatie van de OB.

Maar de werkelijkheid is, dat ik niemand een dienst bewijs door de OB voor mijn deel van de tafel te nemen: dat de kerken er niet mee gebaat zijn, wanneer alle 25 ondertekenaars de OB uit de circulatie zouden nemen.

Want zij die hierom vragen, gaan er blijkbaar van uit, dat de ellende en de verwarring in onze kerken te wijten zijn aan de verschijning van de OB. Of dat de verwarring hierdoor vergroot is. En dit is een vergissing.

Dr Douma heeft er terecht op gewezen, dat de OB niet zomaar uit de lucht is komen vallen. Inderdaad: de OB was niet een steen die zomaar, zonder aanleiding, in een rimpelloze vijver viel. Er was alle reden om een paar dingen eens hardop te zeggen. Want hoe was in 1966 de situatie?

Als ik kort — té kort — enkele dingen mag noemen:

a. In Groningen was Ds v. d. Ziel geschorst en afgezet. Want hij had samengesproken met de kerkeraad van de synodaal-gereformeerde kerk. Daardoor ging hij weliswaar niet in tegen een besluit van zijn kerkeraad, maar wel tegen het duidelijk verlangen van de meerderheid van zijn kerkeraad. Dat Ds v. d. Ziel iets deed, wat de Heere Jezus niet goed vond (een openbare, grove zonde), is nog nooit aangetoond.

b. Een aantal mensen kon — om des gewetens wil — deze schorsing en afzetting niet erkennen, bleef Ds v. d. Ziel als een dienstknecht van Christus aanvaardt en vergaderde als Tehuis-Gemeente 's zondags en vergaderde overigens de band met de kerk van Groningen-Zuid en met de zusterkerken in het land te verbreken. Zij deed op de zusterkerken een beroep om voorbede en hulp.

c. In het Zuiden (Brabant-Limburg) werden meerdere kerken niet meer gerekend tot het verband van de Gereformeerde Kerken, omdat zij weigerden de banden met de zusterkerk in Breda te verbreken

d. De Particuliere Synode van het Zuiden had uitgesproken, dat alles gedaan moest worden om te komen tot een schorsing van Ds Telder.

e. Op meerdere plaatsen in ons land (Beverwijk, Utrecht-Centrum, Kampen, Gorinchem) was de scheuring reeds een feit; en in enkele gevallen werden scheuringen wettig verklaard door de meerdere vergaderingen.

f. Sinds 1961 verlieten per jaar ongeveer 500 mensen (dat is voor onze begrippen een flinke gemeente bij elkaar) onze kerken om zich te voegen bij de synodale kerken óf, teleurgesteld door wat ze zagen, de kerk überhaupt de rug toe te keren.

g. In meerdere plaatsen (ik denk uiteraard met name aan Baarn) werd reeds jarenlang de samenwerking bemoeilijkt, doordat onderlinge verschillen op de spits werden gedreven en een deel van de kerkeraad weigerde de andere broeders allround te aanvaarden.

h. Vlak voor de verschijning van de OB verliet Ds Gerber onze kerken — sinds de vrijmaking de zoveelste, ik meen de veertigste — om zich te voegen bij de synodale kerken. We konden toen in de pers allerlei kreten lezen als: kunnen wij onze domine's nog vertrouwen?

—o—o—

Het was vooral dit laatste, dat bij mij het verlangen wakker maakte om tegen ons kerkvolk eens twee dingen duidelijk te zeggen:

1. Mensen, wij staan met beide benen en met heel ons hart in de vrijgemaakte kerken.

2. Maar in deze kerken willen wij gewone Christenen zijn, die leven van de barmhartigheid Gods; die alleen het Evangelie van de Heere Jezus willen verkondigen; en die ieder willen aanvaarden die met ons buigt onder het Evangelie van Christus. Daarom weigeren wij broeders en zusters in de Heere Jezus, wáár ze ook staan, los te laten.

—o—o—

Natuurlijk hebben we overwogen, dat een duidelijk zeggen van deze dingen met zich mee zou kunnen brengen, dat wijzelf verstoten zouden worden; dat de geest van scheurmaking en van het steeds-enger-maken van de ruimte der kerk in nog grotere felheid openbaar zou worden, doordat men ook zou gaan uitwerpen.

'k Moet U bekennen: ik heb dit gevaar gezien, maar ik heb het ook onderschat. Ik heb niet vermoed, dat het sectarisme zó venijnig, zo hard, zo zonder enige scrupules zou toeslaan. Ik heb gehoopt, dat velen tot bezinning zouden komen en dat we weer zouden beginnen elkaar te aanvaarden, zoals Christus ons aanvaard heeft.

't Is anders gegaan. Op een ontstellende wijze heeft de OB de geesten openbaar doen worden.

Ik weet het, er zijn ook andere tekenen. In de classis Schiedam heeft men, hoewel vele broeders het met de OB niet eens waren, geweigerd aan een ondertekenaar van de OB een eerlijke plaats in de kerk te ontzeggen.

Maar de uitspraak van de Generale Synode is duidelijk. En de oproep van Dr Douma is duidelijk. En het voorstel van Nijkerk op de classis Amersfoort is duidelijk. Als het aan de Generale Synode ligt of aan Dr Douma of aan de kerkeraad van Nijkerk — dan is er óók voor een ondertekenaar van de OB; d.w.z. voor iemand die ál zijn broeders en zusters wil vasthouden, ook in Groningen en ook in Breda, geen eerlijke plaats in de kerk open.

Nu moet U zelf maar zeggen, wie onze kerken scheurt: de ondertekenaars van de OB of de Generale Synode en de broeders die in haar spoor gaan.

—o—o—

In deze situatie heeft intrekking van de OB geen enkele zin. Afgezien van het feit, dat het een immorele zaak zou zijn de handtekening onder de OB terug te nemen, terwijl je de inhoud van de OB volledig voor je rekening blijft nemen — afgezien daarvan is de geest van scheurmaking en uitsluiting en van verenging der kerkgrenzen zo duidelijk openbaar geworden, dat het alleen een tegemoetkomen aan dit kwaad zou zijn, als we nu de OB van tafel namen. We zouden minstens de schijn wekken, alsof dit sectarisme enig recht van bestaan heeft in de Gereformeerde kerken.

Bovendien, je behoeft geen profeet te zijn, je behoeft alleen de pappenheimers maar te kennen om met zekerheid te kunnen zeggen hoe de reacties dan zouden zijn. We hebben het eerder beleefd, dat een formule terzijde werd gesteld, terwijl degenen die dat deden het verkeerde van die formule niet konden inzien. De reactie was: nu is de situatie er alleen maar slechter op geworden.

Over deze zaak tenslotte nog één opmerking. Ik kán mij een situatie indenken, dat we in de weg van een broederlijk gesprek zouden komen tot een aanvaarding van elkaar én van allen die buigen onder het Evangelie. Ik kan me ook indenken, dat dan gevraagd zou worden: laten we nu, alle beschuldigingen van weerskanten in de kachel stoppen. En laten we ook de Open Brief in het archief doen om er nooit meer naar om te kijken. Dan zou niet alleen ik, maar dan zouden alle ondertekenaars daartoe stellig onmiddellijk bereid zijn. Voor een broeder doe je toch alles wat maar menselijk-mogelijk is.

Maar zo is de situatie niet. Er is gezegd — en het is met kerkelijke vonnissen bekrachtigd —: er is voor een ondertekenaar van de OB geen eerlijke plaats in de kerk. Je moet, om die eerlijke plaats te behouden, aan voorwaarden voldoen, waaraan de schrijvers van de OB niet voldoen.

Welnu, voor broeders ga ik opzij. Maar voor eisen die boven het Evangelie uitgaan, ga ik niet opzij.

Paulus heeft zonder bezwaar Timotheüs laten besnijden — om de broeders uit de Joden terwille te zijn. Maar toen als eís gesteld werd: voor een dergelijke plaats in de kerk móet je je laten besnijden, toen heeft Paulus 'neen' gezegd. En hij heeft er álles aan gewaagd om dit 'neen' vol te houden.

Dat heb ik in de vergadering van 1 september bedoeld met mijn woorden: voor broeders zwicht ik, maar niet voor terreur, althans niet in de kerk.

—o—o—

Alleen, hebben we misschien in de Open Brief dingen gezegd, die ondanks alle goede bedoelingen, eenvoudig niet verdragen kunnen worden in de kerk van de Heere Jezus?

Mensen, het zou een boekwerk worden, als ik moest ingaan op álles wat tegen de OB is opgemerkt. Je staat er telkens weer versteld van, als je ziet, hoe uit de meest argeloze zinnnetjes conclusies worden getrokken, die kant noch wal raken.

Laat ik me mogen beperken tot enkele punten die het meest de aandacht hebben getrokken en bestrijding hebben gevonden.

W. Borgdorff

Ergens in de OB wordt het conflict van 1944 gekarakteriseerd als 'veten en twisten'. Sommige broeders hebben hierin geproefd een onderschatting van de ernst der vrijmaking. Er is zelfs gezegd, dat de OB lijdt aan een innerlijke tegenstrijdigheid: enerzijds wordt gesproken van 'veten en twisten' — en dit zou suggereren, dat het maar een huiselijk ruzietje was; anderszijds spreekt de OB over 'de daad der vrijmaking die wij in 1944 stelden in gehoorzaamheid aan Zijn geboden... een gehoorzaamheid door de Heilige Geest gewerkt...'

Nu begrijp ik in 't algemeen al niet, waarom hier een tegenstelling zou liggen.

Kan je in een ruzie niet gehoorzaam zijn aan Gods geboden?

Ik zou er op kunnen wijzen, dat 'veten en twisten' niet de enige qualificatie is van wat er in 1944 gebeurde. Er wordt in de OB ook gesproken van 'strijd', 'conflict', 'een uiteengaan om 's Heeren wil', enzovoort.

Maar belangrijker lijkt me het antwoord op de vraag, waarom we, ondanks de ernst van de vrijmaking, kunnen spreken van veten en twisten, van een broedertwist rond de inzetten van de Heer.

In dit verband is het goed erop te wijzen, dat de bezwaarden van destijds hardnekkig weigerden de geschillen die er in de ongedeele Gereformeerde Kerken waren, te qualificeren als 'leergeschillen'. Uitdrukkelijk heeft Prof. Schilder (en vele anderen met hem) altijd gesproken van 'meningsverschillen'. Het waren naar hun mening bovendien geschillen waarvan de behandeling beslist geen haast had.

Dit kan er al op wijzen, dat hier geen conflict lag, zoals bijv. in de 16e eeuw en in de 19e eeuw. Toen waren er duidelijke leergeschillen. Toen, in Reformatie en Afscheiding, was er een strijd tussen loochenaars en belijders van de Heere Jezus.

Zo was het in de 40-er jaren niet. Meningsverschillen — niet meer dan dat.

Dit wordt bevestigd door de 'Verklaring van Gevoelen' die, naar ik meen in 1943, door enkele

vooraanstaande bezwaarden werd gepubliceerd. Daarin werd nadrukkelijk gesteld, dat de bezwaarden alle ruimte in de kerk wilden laten voor hen die ánders over verbond en doop dachten dan de bezwaarden. Zelfs voor aanhangers van de leer der veronderstelde wedergeboorte werd volledige vrijheid gevindiceerd.

U begrijpt zonder meer: iets dergelijks zou Hendrik de Cock nooit tegen Hofstede de Groot hebben gezegd. Want toen ging het om de vraag: vóór of tegen het Evangelie, vóór of tegen de Heere Jezus.

Maar zoiets werd in de veertiger jaren wél tegen de synodaalgezinden gezegd.

Schilder heeft zelfs gezegd: houd Uw leerbeslissingen maar, maar leg ze ons niet bindend op.

Dat kón toen gezegd worden. Want 1944 was niet een strijd tussen loochenaars en belijders van de Christus, maar een strijd tussen broeders van hetzelfde huis.

Onze worsteling ging niet tegen een bepaalde opvatting, maar tegen het bindend-opleggen van die opvatting.

Meningsgeschillen, geen leergeschillen.

Tegen de binding hebben we nee gezegd. En tegen de tuchtmaatregelen die het gevolg waren van deze binding hebben we nee gezegd. Omdat we in de kerk de ruimte wilden behouden van vóór 1944.

—o—o—

Nu zijn er broeders die in de vrijmaking veel meer zien dan een 'neen'-zeggen tegen verkeerde synodebesluiten. Zij zien erin een afscheiding van de valse kerk, naar artikel 28 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis.

Zij zien erin een reformatie die op één lijn ligt met de reformaties van de 16e en de 19e eeuw. Meer dan een broedertwist.

In een 'Open Brief' van de Generale Synode van 1961 wordt zelfs gezegd dat van de vrijmaking **gelijkelijk** geldt wat Petrus zegt van de opstanding van Jezus Christus, nl. dat ze niet verzwegen mag worden. Gelijkelijk... Dit komt overeen met het feit, dat de vrijmaking al vele malen vergeleken is (ik druk me heel voorzichtig uit) met de uitleiding uit Egypte. En een niet-kunnen-vergeten van de synodale **broeders** wordt gekarakteriseerd als een terugverlangen naar de vleespotten van Egypte.

Deze overtuiging heeft de OB gekarakteriseerd met de term 'vrijmakingsgeloof'.

Dat is geen scheldwoord. Het is een zakelijke aanduiding. Als iemand zich aan deze term stoot, ik ben onmiddellijk bereid een andere term te kiezen.

Voor deze overtuiging, hoe ook genoemd, willen de ondertekenaars van de OB de volle ruimte in de kerk laten. Wij zullen niemand kerkelijk aanklagen, omdat hij deze overtuiging heeft.

Wij delen deze overtuiging niet. Wij menen, dat zó artikel 28 in het geding van 1944 niet gehanteerd moet worden. Maar we zullen niemand moeite aandoen, als hij daar anders over denkt.

Het wordt ánders, wanneer deze overtuiging wordt tot een ideologie. Of om het in de woorden van de OB te zeggen: 'we achten het **zich laten beheersen** door beschouwingen over de making zeer gevaarlijk.

Ik heb getracht, in de vergadering van 1 september, duidelijk te maken wat het verschil is tussen overtuiging en het zich laten beheersen door overtuigingen, het verschil tussen overtuiging en ideologie.

Stelt U zich voor een Christelijk-Gereformeerde broeder, die blij is, dat in 1892 de Chr.-Gereformeerden niet zijn meegegaan met de Vereniging, maar een eigen kerkelijke weg hebben gekozen.

Hij kan daarin zelfs de hand Gods menen te zien, die zo de Chr.-Gereformeerden heeft bewaard voor alle misère die gedurende meer dan 70 jaar de Gereformeerde kerken heeft geteisterd. Een werk des Heeren...

Wij zouden hem die overtuiging van harte gunnen, al zijn we 't er bepaald niet mee eens. Wij hebben immers jarenlang hereniging gezocht met de Christelijk-Gereformeerden, en daarbij 1892 in het midden gelaten.

Maar 't zou anders worden, wanneer die Christelijk-Gereformeerde broeders de eis stelden: nu moet U over 1892 precies eender denken als ik en anders kan er zelfs van samenspreking geen sprake zijn. Of: ik weiger samenspreking om Gods werk van 1892 niet in de waagschaal te stellen.

Dan zou hij zich niet meer laten beheersen door het gebod — het gebod om verschillen tussen broeders uit de weg te doen — dan liet hij zich beheersen door zijn beschouwing over 1892.

Dan was hij slachtoffer geworden van een ideologie.

Welnu, die ideologie maakt zich in onze kerken steeds sterker. Ik zou, uit de Acta van de Synode van Bunschoten-Spakenburg en meer nog uit de Acta van de Synode van Assen vele voorbeelden kunnen aanhalen. We hebben ons in de Open Brief beperkt tot één bijzonder markant voorbeeld, een uitspraak van Ds P. Lok, door Prof. Kamphuis in 'De Reformatie' met instemming overgenomen:

"Wil de zaak van Jezus Christus nog een toekomst hebben in ons land, dan zullen degenen die bij deze zaak betrokken zijn, (dat zijn dus alle Nederlandse Christenen, W.B.) elkander vóór alles hebben te vinden in de benoeming en waardering van dat wat in 1944 in Nederland is geschied binnen de Gereformeerde Kerken."

Ik vind dit ideologie van de slechtste en gevaarlijkste soort. De zaak van de Heere Jezus in Nederland en de toekomst van deze zaak — het is niet afhankelijk van de vraag, of alle Christenen de vrijmaking gelijk gaan waarderen. Hier heeft de vrijmaking de plaats gekregen die alleen het kruis van Christus mag hebben.

—o—o—

Tenslotte is aan de ondertekenaars van de OB verweten, dat zij de belijdenisgeschriften van de Gereformeerde Kerken hebben gerelativeerd. De Generale Synode sprak van een 'generale problematisering' van de Gereformeerde Belijdenis, waarvan de OB zou getuigen.

Deze moeilijke woorden betekenen: de schrijvers van de OB vinden het niet belangrijk, hoe iemand de Gereformeerde Belijdenis waardeert.

Dr Douma, die dit oordeel van de Generale Synode onjuist achtte, was niettemin van mening, dat de schrijvers van de OB de binding aan de belijdenis disputabel stelden.

Wat is echter de zaak?

De Open Brief stelt, dat ieder zich opnieuw afvraagt, of het historisch fundament van de Nederlandse Gereformeerde Kerken ook samenvalt met het fundament van de heilige, algemene Christelijke Kerk'.

Opnieuw vraagt ieder dit zich af. De vraag is nl. ook in de Reformatie-tijd aan de orde geweest: hoe moeten wij oordelen over de Lutherse Kerken, de Anglicaanse Kerken, kortom: over kerken die andere belijdenisgeschriften hebben dan wij, maar die toch kennelijk Gods kinderen vergaderen op het enige fundament der kerk: Jezus Christus.

In 't afgemeen was in de eeuw der reformatie het gevoelen, dat ook andere protestantse kerken als kerken van Christus erkend moesten worden, ondanks de verschillen in confessie. Calvijn was zelfs bereid de Augsburgse Confessie te ondertekenen, terwille van de eenheid der kerk, al vond hij de Gereformeerde belijdenisgeschriften beter en helderder en vollediger.

Vandaag staan we voor dezelfde vraag, nu we contacten krijgen met protestantse kerken in Korea, in Spanje, in Canada enz.

Staan die kerken, die in hun confessies soms minder, soms meer hebben vastgelegd dan de Nederlandse kerken in de Drie Formulieren van Enigheid hebben gedaan — staan die kerken op het enig fundament der kerk, waarvan Paulus spreekt in I Kor. 3?

De beantwoording van deze vraag heeft uiteraard consequenties voor het **functioneren** van onze belijdenisgeschriften in onze Nederlandse kerken.

Wanneer iemand op een gering onderdeel afwijkt van onze belijdenis, moet hij dan daarom geschorst en afgezet worden? Kunnen we van iemand binnen onze kerken niet verdragen, wat we eventueel in buitenlandse kerken wel zouden verdragen?

De Open Brief heeft op deze en dergelijke vragen geen pasklaar antwoord gegeven. We noemen het alleen 'klein-vaderlands gedoe', wanneer zulke vragen 'opgelost' worden met de botte bijl van schorsing en afzetting, zoals in 1944 gebeurde en zoals vandaag opnieuw gebeurt.

Tenslotte: ik heb boven dit alles gezet: nabetrachting. Het is ook bedoeld als nabetrachting op wat dr. Douma heeft gezegd in de vergadering van 1 september jl. Maar, wat mij betreft, is het tegelijk een nabetrachting op alle discussies die binnen en buiten de kerkeraad over de 'Open Brief' zijn gevoerd.

Voor een zakelijk en broederlijk gesprek over de vragen die de O.B. heeft opgeworpen hopen we ruimte te krijgen.

Voor twistgesprekken in een sfeer van wantrouwen hebben we geen tijd meer.

De redactie ontving:

PRO JUVENTUTE ORANJE KALENDER 1968

hart tegen hard:
het van
kinderen
hebben extra zorg
nodig

Pro Juventute Oranje Kalender 1968. Deze kalender, ongetwijfeld aan de lezers bekend, is uitgegeven door het Nederlands Verbond der Verenigingen Pro Juventute. Twaalf foto's van leden van het Koninklijk Huis versieren deze kalender. Het zijn allemaal kleurenfoto's. De opbrengst is ten bate van kinderen die extra zorg nodig hebben. A.

De „Vrijmaking”

Nog steeds is er discussie onder ons over de vraag wat de vrijmaking in de veertiger jaren precies is geweest.

Ik kreeg dezer dagen weer onder ogen de brief waarmee ds Den Boeft zich indertijd vrijmaakte. Hij werd geschreven aan de Kerkeraad van Kralingen.

Daarin wordt op goede en duidelijke wijze uiteengezet waarin de vrijmaking bestond.

Die brief luidde aldus:

Het doet mij zeer leed, dat ik de kerk, die ik in Januari 1944 verlaten heb, gedeeltelijk heb teruggevonden, een leed dat des te dieper is, wijl de scheur gekomen is in een tijd, die om de grootst mogelijke eenheid vraagt, een eenheid die niet gebroken mocht worden dan om de meest ernstige redenen.

De broeders kunnen niet bevroeden, welk een ellende en nood de kerkelijke twist in Holland onder de krijgsgevangenen en gedeporteerden naar Duitsland heeft teweeggebracht. Deze twist heeft meer dan één van de kerk vervreemd. Het is onbegrijpelijk, hoe de Synode door haar besluiten en de binding daaraan de eenheid van het lichaam van Christus heeft kunnen scheuren en hoe de broeders van den kerkeraad van Kralingen aan die scheuring hebben kunnen en willen meewerken door zich te conformeren aan deze heilloze besluiten der Synode.

Ik wensch een kerk, waarin evenals bij mijn vertrek voor allen gelijkelijk een plaats is, die er plaats in hadden, voordat ik heenging. Het is dan ook daarom dat ik mij niet wensch te conformeren aan de besluiten door Uwe Synode genomen. Daarvoor is mij de eenheid van de kerk van Christus te lief. Ik wil niet aan scheuring meewerken. Het is dan ook daarom, dat ik me voeg bij de kerk, die met den moed des geloofs zich heeft losgemaakt van de Synodale hiërarchie, die voor de kerk alleen maar ontbindend werkt. Ik wensch niets anders dan ambtsdrager en lid te blijven van de kerk, die ik in Januari 1944 verliet.

Natuurlijk wensch ik niet mee te doen met alle mogelijke knoeierijen om zoo een weg te vinden om toch te blijven in de door de Synode gebonden kerk. Wat de Synode veroordeelde is mijn innige overtuiging. Het is mij volkomen onbegrijpelijk, dat de Synode eenzijdig besluiten neemt en dat anderzijds allerlei wegen en middelen bedacht worden om hen die bezwaard zijn in de kerk te doen blijven. Dit is zonder eenige twijfel een houding, die in flagrante strijd is met den eisch van den Koning der Kerk, die zegt: „Uw ja zij ja en Uw neen neen, en wat boven deze is, is zon-

de”. Aan dat onheilspellend spel kan ik niet meedoen. Of de besluiten zijn bindend en moeten gehandhaafd worden, maar dan ten opzichte van allen, ook van hen die in vroegere publicaties met de door de Synode genomen besluiten in strijd komen, óf de besluiten moeten eerlijk en open worden herroepen en teruggenomen. Een tusschenweg is hier niet.

Daarbij komt, dat ik in geen enkel opzicht ook maar eenige verantwoordelijkheid wil en kan dragen voor schorsingen en afzettingen van trouwe Dienaren des Woords en andere kerkeraadsleden, schorsingen en afzettingen, die zeker in den hemel niet zijn geregistreerd. Ik ben er innig van overtuigd, dat vele door deze gang van zaken geschorsten door den Koning der Kerk, Wien de kerk alleen te dienen heeft, in hun ambt gehandhaafd zijn en blijven.

Het is mij ook hier onbegrijpelijk hoe de Kerkeraad van Kralingen aan deze handelingen heeft kunnen en willen meewerken en ik huiver als ik er aan denk, dat de broeders ook over deze zaak, zijn trouwe knechten aangedaan, eenmaal rekenschap zullen moeten afleggen tegenover den Koning der Kerk, die tevens Rechter is.

Als ik zoo afscheid neem van de broeders, wil ik niet nalaten hen zeer ernstig te wijzen op hun zonde van kerkscheuring. De Heere geve den broeders verlichte oogen door Zijnen Geest om hun zonde te kennen en te belijden en Hij voere door de kracht van Zijn genade de broeders op den weg van bekeering, opdat ze zoo met ons samen mogen strijden voor en arbeiden aan de eenheid van het lichaam van Christus, een eenheid, die ons vóór alle dingen moet dierbaar zijn. Dan komt er ook de blijde mogelijkheid om binnen de muren van de kerk te discussieeren in Geestesgemeenschap over verschillende geschilpunten en zullen we samen worstelen om te komen tot de waarheid, die in Christus Jezus is.

De Heere verlosse de broeders van de binding, waaronder ze zich hebben gesteld en Hij doe de broeders staan in de vrijheid, die daar is in Christus Jezus, onzen Heer.

De broeders zullen wel zoo welwillend zijn van dezen brief mededeling te doen in de door de Synode gebonden kerk, terwijl ik mijnerzijds van dezen brief mededeeling hoop te doen in den dienst, die D.V. a.s. Zondag door mij geleid zal worden in de van Synodale hiërarchie vrijgemaakte kerk van Kralingen.

Uit deze brief horen we dat de vrijmaking was:

- een gereformeerd blijven zoals men dat reeds vóór 1944 was;
- een zoeken van een kerk waarin precies dezelfde „ruimte” bestond als vóór 1944;
- een metterdaad neen-zeggen tegen de verkeerde synodebesluiten;
- een blijven zoeken van de eenheid met allen met wie men vóór 1944 één kerk vormde.

Schilder die deze brief in De Reformatie overnam noemde wat daarin stond een zuiver geluid.

C. V.

KERKNIEUWS

Beroepen: te Oosterbeek-Velp: ds. J. C. Janse te Zutphen; te Kornhorn en Marum (bij accl.): ds. A. Hordijk te Baflo en Warffum.

Bedankt: voor Axel: ds. P. van Gurp te Oldenhove; voor Brunssum-Treebeek: ds. B. de Vos te Ten Boer; voor IJmuiden: ds. H. J. Nijenhuis te Bunschoten-Spakenburg.

Ds. G. Blijdorp. Zondag 15 oktober jl. nam ds. G. Blijdorp, met een preek over Johannes 16 : 8-11 afscheid van de gemeente van Dokkum. Op maandagavond 16 oktober nam de gemeente in een stijlvolle samenkomst afscheid van haar predikant.

Ds. J. G. Meijer. Wegens vertrek naar Zwijnrecht nam ds. J. G. Meijer afscheid van zijn gemeente te Heemse. Als tekst voor zijn preek had hij gekozen 2 Thessalonicenzen 2 : 15. Na de dienst richtten verschillende aanwezigen nog het woord tot de scheidende predikant.

Ds. F. Mul. Aan de Generale Synode van Amersfoort werd door ds. F. Mul te Hoogkerk het volgende schrijven gericht.

Geachte Broeders,

In betrekking tot de brief van twaalf broeders aan U gezonden, gedateerd 6 september '67, deel ik U het volgende mede: In verband met moeiten

en misstanden in mijn gemeente verzoek ik U mijn naam als ongeschreven te beschouwen. Het was beter geweest dat ik in een persoonlijk, vertrouwelijk schrijven mijn verontrusting op bepaalde punten aan Uw vergadering had kenbaar gemaakt.

Hoogachtend, met broedergroeten F. Mul.

Classis Kampen. Naar aanleiding van de besluiten van de Classis Kampen, die in het vorige nummer van Opbouw zijn uitgenomen, sprak de kerkeraad van Nagele (N.O.P.) uit, bij zijn eens genomen besluit te blijven en in te stemmen met de handelwijze van de afgevaardigden ter classis. De uitspraak van de classis heeft de kerkeraad diep teleurgesteld en geschokt, omdat er geen recht is gedaan.

De kerkeraad van Creil nam het volgende besluit:

„De kerkeraad spreekt er zijn grote bezorgdheid over uit, allereerst, dat de classis in dit besluit niet zwaar genoeg heeft laten wegen het feit, dat de ongedeelde kerk van Kampen indertijd het besluit van de P.S. van Overijssel niet voor vast en bondig heeft gehouden, zonder tegenover de bezwaarden aan te geven hoe hij over dit besluit in appèl zou gaan of daarvan revisie zou vragen, zonder ook de bezwaarden mede te delen, op welke gronden de raad meende dit besluit niet voor vast en bondig te kunnen houden (zulks in strijd met art. 31 K.O.).

Vervolgens spreekt de kerkeraad er zijn bezorgdheid over uit, dat de classis in bovengenoemd besluit de bezwaarden tegen de Open Brief heeft gebagatelliseerd en er zo aan voorbij is gegaan, dat in die brief op een onverantwoordelijke wijze gesproken wordt over de vrijmaking en over de richting, die de vrijgemaakte kerken vandaag te gaan hebben.

Op grond van het bovenstaande spreekt de kerkeraad uit voor het genoemde classisbesluit geen verantwoordelijkheid te kunnen nemen.

De kerkeraad besluit zich met deze bezwaren te richten tot de eerstvolgende P.S. van Overijssel.”

Generale synode. De Generale synode van Amersfoort-West kwam in de week van 16-21 oktober niet in plenaire zitting bijeen. Wel kwamen de commissies en het moderamen bijeen ter voorbereiding van de laatste stukken, die nog moeten worden afgehandeld.

Toogdag 450 jaar Reformatie

Voor zaterdag 28 oktober a.s. is er door de Stichting In de rechte Straat een landelijke toogdag georganiseerd ter herdenking van het begin der Reformatie in 1517. Deze samenkomst zal worden gehouden in de Buitensociëteit te Zwolle. Aanvang van de morgensamenkomst 10.30 uur; aanvang van de middagsamenkomst 2 uur. Naast vele andere medewerkers, zullen als hoofdsprekers het woord voeren: dr. N. J. Hommes over "Calvijn, de brug tussen Reformatie en Rome?" en ds. H. J. Hegger over "De Reformatie, nog steeds een heilzame breuk met Rome?".

Het geheel staat onder leiding van ds. J. A. Hamers, voorzitter van genoemde stichting.

Herdenking Kerkhervorming

Ter herdenking van de Reformatie, die 450 jaar geleden inzette met de bekendmaking van Luther's 95 stellingen, organiseert de I.C.C.C. een internationale ontmoeting in Worms, West-Duitsland, op 4 en 5 november e.k.

Op zaterdag 4 november wordt een bijeenkomst gehouden in de grote zaal van de Stadtmission, Wielandstrasse 12.

Zondagsmorgens van 11-12 uur vindt een getuigend samenzijn plaats bij het bekende Luther-Monument in het centrum van Worms, waar sprekers uit verschillende landen een korte toespraak zullen houden.

Om 3 uur 's middags is er weer een bijeenkomst in de zaal van de Stadtmission. Spreker is dr. S. Külling uit Bazel.

Er wordt getracht ook vanuit Nederland een reisgezelschap samen te stellen. Voor inlichtingen wende men zich tot het bureau van de I.C.C.C., Singel 386, Amsterdam.

Het honderdjarig bestaan van de Gereformeerde Kerk te Enschede

Op 13 oktober 1967 was het honderd jaar geleden dat door de instituering van de "Gemeente onder het Kruis" een nieuw begin werd gemaakt met het geïnstitueerde Gereformeerde kerkelijke leven in Enschede.

Dit nieuwe begin werd gemaakt door een groepje van elf volwassenen en negentien kinde-

ren, wel een klein getal om daarmee een zelfstandige kerk te stichten. Een jaar later ontstond een Christelijke afgescheiden gemeente en in 1869 had er een fusie tussen deze kerken plaats onder de naam "Christelijke Gereformeerde gemeente", met een totaal aantal leden van één en zestig.

Een heel eenvoudig begin en ondanks de fusie een kleine kerkelijke gemeente. Maar bij de arbeid in Gods koninkrijk gaat het niet om het getal, 't gaat om de getrouwheid aan het gebod.

Zo zullen we, en dit is Schriftuurlijk, "de dag der kleine dingen niet verachten", maar daaraan juist aandacht besteden.

In een samenkomst in de Schouwborg te Enschede hopen de Gereformeerde Kerken van Enschede-Noord, Enschede-Oost en Enschede-Zuid-West dit te doen.

Het zal zijn op de 31e oktober, de dag waarop het 450 jaar geleden is, dat Luther in Wittenberg door zijn daad een eerste begin maakte met het reformatorisch werk van de zestiende eeuw.

Op deze historische dag willen we gedenken dat reformatie der kerk niet één keer plaats heeft, maar steeds weer nodig is. Daarvan kunnen we de voorbeelden vinden in de Oudtestamentische Kerk, zo is het ook in de Nieuwtestamentische Kerk. In 1817, op de dertiende oktober werd in Enschede weer zo'n nieuw begin gemaakt.

In een boekje, uitgegeven bij drukkerij Boersma te Enschede ter gelegenheid van deze herdenking, beschrijft ds. I. de Wolff, predikant bij de Gereformeerde Kerk van Enschede-Noord, de periode van de voorbereiding, de instituering en de ontwikkeling van het Gereformeerde kerkelijke leven tot plm. 1900. Omdat men bij het beschrijven van de geschiedenis altijd voldoende afstand moet nemen, heeft hij de laatste vijftig jaar niet behandeld.

De schrijver vertelt van het ingezonken godsdienstig leven in de vorige eeuw, over de arbeid van het eerste uur, over de geloofsmoed en volharding van eenvoudige mensen, die de Here wilden dienen naar Zijn Woord, en over de zegen, die God op deze arbeid gaf.

De gebreken in dit werk van mensen worden niet verzwegen, maar met overtuiging verdedigd ds. De Wolff de noodzaak van Kerkreformatie, de noodzaak van trouw aan Schrift en Belijdenis. Voor verdere bijzonderheden verwijzen we naar dit boekje.

De Gereformeerde Kerken (vrijg.) in Enschede willen door de herdenking van deze reformatie handelen naar wat God in Zijn Woord gebiedt: „Hij stelde een wet in Israël", nl.: „de kinderen te leren hun vertrouwen op God te stellen en Gods werken niet te vergeten en Zijn geboden te bewaren" (Ps. 78).

Niet alleen in psalm 78 wordt dit gedenken van Gods daden geboden, het is de doorgaande lijn in de Bijbel. Op deze wijze kunnen we in geloof onze hoop op God stellen en alles alleen van Hem verwachten.

Het programma voor de herdenkingsavond is door het comité van voorbereiding zo samengesteld, dat de nadruk zal vallen op deze wijze van herdenken. In samenzang, koorzang, gedachteniswoord en door andere bijdragen zal getracht worden stijlvol feest te vieren in dankbaar gedenken.

Dankbaar feestvieren is naar Gods Woord, als de toon van dankbaarheid tegelijk het kenmerk van ootmoedige dankbaarheid draagt.

In alle reformatiewerk, in de zestiende eeuw en negentiende eeuw, heeft God Zijn kinderen gebruikt. Hij wil Zijn kinderen ook gebruiken bij voortgaand reformatorisch werk in deze eeuw, maar dit werk kan alleen verricht worden met volle overgave en in gehoorzaamheid aan de Koning der Kerk, die Zijn gemeente kocht met Zijn bloed.

's-Gravenhage

De kerkeraden van de Christelijke Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage-Zuid en van de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) van 's-Gravenhage-Zuidwest hebben verscheidene samsprekingen gehad, waarin ze hebben gesproken over de eis des HEREN, dat kerken, die gegrond zijn op Gods onfeilbaar Woord, gemeenschap met elkaar oefenen.

Beide kerkeraden erkennen hun kerken wederzijds als kerken van de Here Jezus Christus, waarin de in art. 29 N.G.B. genoemde kenmerken van de ware kerk door Gods genade gevonden worden.

In de gehouden besprekingen is veel aandacht geschonken aan datgene wat een kerkelijke vereniging in de weg zou kunnen staan. Met name

Redactieleden:

Ds. H. AMELINK, Dr. J. BOSCH,
P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Drs.
J. G. VAN OORD, Dr. P. G. SMELIK,
Prof. C. VEENHOF, Ds. G. VISEE

Adres van de Redactie:

Ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Geref. Persvereniging „Opbouw“:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Telef. 030-711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg,
Slotlaan 220, Zeist. Telef. 03404-12452

Abonnementenprijs

f 12.— per jaar (bij vooruitbetaling)
Zeist. Giro 233117.

Advertentieprijs 20 ct. per mm
Familieberichten 15 ct. per mm

is daarbij gesproken over de beschouwing van de gemeente, de prediking en de toeëigening van het heil in Christus.

Het bleek, dat beide kerkeraden de gemeente zien als het volk des verbonds, dat de belofte van het heilig evangelie heeft ontvangen; dat beide kerkeraden de prediking erkennen als prediking van die evangeliebelofte, die verkondigd moet worden met bevel van bekering en geloof; zij erkennen ook, dat de prediking, die dit bevel van Gods liefde doet uitgaan, daarbij behoort in te gaan op de vragen en noden van het mensenleven, opdat zo in de prediking geestelijke leiding wordt gegeven aan het leven van de gemeente door de opening der Schriften; dat beide kerkeraden inzake de toeëigening van het heil in Christus belijden het welbehagen van de Heilige Geest, om door de verkondiging van het evangelie het geloof te werken in het hart der mensen, waardoor de Heilige Geest hun het heil, dat in Christus is, deelachtig maakt.

Beide kerkeraden hebben in de gehouden samsprekingen met dankbaarheid geconstateerd, dat ze over en weer elkaar beter gingen verstaan en dat wederzijds de begeerte naar beoefening der gemeenschap met elkander daardoor is versterkt.

Daarom hebben ze besloten, beide gemeenten van deze vrucht van hun besprekingen op de hoogte te stellen, opdat onder de zegen des HEREN de begeerte naar kerkelijke eenheid ook in de gemeenten mag worden versterkt. Het is namelijk wel gebleken op de gecombineerde gemeentevergadering, dat in beide gemeenten het verlangen naar kerkelijk samenleven niet zó sterk leeft als toch naar het Woord des HEREN vereist is voor hen, die in gehoorzaamheid aan dat Woord begeren te leven, en die één zijn in de belijdenis der Waarheid. (Ef. 4 : 4-6; Rom. 15 : 5-7).

Ook beide kerkeraden zijn zich er wel van bewust, dat bepaalde zaken nog vragen om een gesprek. Zij denken daarbij met name aan de recente ontwikkelingen binnen de Geref. Kerken (vrijgemaakt). Maar de goede vrucht van hun samsprekingen geeft hun niettemin vrijmoedigheid, om met elkaar verder te spreken, want zij blijven van harte begeren, dat het kerkelijk samenleven hun door de HERE geschonken wordt, doordat de Heilige Geest de harten tot elkander neigt.

Zij hopen, dat het verloop van hun samsprekingen ook voor de gemeenten, met welke zij in kerkverband samenleven, een prikkel mag zijn om elkaar te zoeken en zo de Here Jezus Christus, het Hoofd der Kerk, dienstbaar te zijn in de gehoorzaamheid aan Zijn wil, dat allen, die Hem in onvergankelijkheid liefhebben, metterdaad de gemeenschap der heiligen zullen beoefenen onder de reine prediking van het evangelie en in het samen verkondigen van de dood des Heren.

De Raad der Christelijke Gereform. Kerk,
A. W. Drechsler, praeses
F. J. Odijk, scriba.

De Raad der Gereformeerde Kerk,
J. Waagmeester, praeses
I. P. de Ruyter, scriba.

's-Gravenhage, 21 sept, 1967.

ADRESSEN

Ds. R. Koolstra, Traay 273, Driebergen, tel. (03438) 4103. Ds. J. G. Meijer, Rotterdamseweg 218, Zwijndrecht, tel. (01850) 28929. Hoogeveen: boekhouder: R. de Vries, De Eiber 59, Hoogeveen, giro 914877 t.n.v. penningm. Geref. Kerk (vrijg.). Dokkum: scriba: J. Nanninga, Bonifaciuspolder 62, Dokkum, tel. (05190) 2878. Rotterdam-Char-Rotterdam-21. Twijzel: scriba: J. Elderhuis, Bjirkewei 58; Twijzelerheide.